

Колосок Андрій Мирославович, аспірант
Луцький Державний Технічний університет
Волинська обл. 43000, м. Луцьк, вул. Тесленко 7, т. 8 03322 43673
e-mail: kolosok@lt.ukrtel.net ; моб. 80937602414

Соціальне страхування в контексті становлення соціального діалогу

У статті досліджено розвиток соціального страхування в Україні з позицій соціального діалогу.

Ключові слова: соціальний діалог, соціальне страхування, соціально-економічний розвиток.

Andriy Kolosok. Post Graduate Student
Lutsk State technical University

Social security is in the context of becoming of social dialog

In the floor explored development of social security in Ukraine from positions of social dialog.

Keywords: social dialog, social security, socio-economic development.

Постановка проблеми. Побудова соціально-орієнтованої моделі ринкової економіки в Україні потребує пильної уваги до стану соціальної сфери як до основного індикатора рівня розвитку країни взагалі та суспільного добробуту зокрема. Реформування вітчизняної економіки відзначилось трансформацією діючої системи соціального захисту до нашого сьогодення, що зумовило нагальну необхідність наукового обґрунтування форм і методів мобілізації фінансових ресурсів на вказані цілі і, в першу чергу, на соціальне страхування.

Вирішення зазначених завдань потребує застосування наукових підходів щодо дослідження та переосмислення сутності і ролі соціального страхування взагалі і медичного страхування зокрема в умовах трансформації економіки, визначення їх місця і значення в фінансовій системі держави, теоретичного обґрунтування основних принципів побудови і функціонування, розробки методичних та організаційних засад, а також здійснення практичних рішень у соціальній сфері, які б цілком спирались на нові економічні та громадські відносини на засадах соціального діалогу.

Аналіз досліджень і публікацій. Перетворення, що відбуваються в Україні, покликані створити умови для активної і системної співпраці органів

державної влади й місцевого самоврядування, роботодавців, профспілок у виробленні та здійсненні узгодженої соціально-економічної політики на засадах врахування спільних інтересів, відмови від конфронтації та непорозуміння. Тому обговорення такого важливого завдання, як діяльність тристоронніх органів соціального діалогу та перспектив їхньої співпраці в сфері соціального страхування, в тому числі міжнародної, поза всяким сумнівом, є поштовхом у формуванні нових аспектів соціально-трудових відносин на всіх рівнях – від національного до рівня окремого підприємства, підвищить ефективність і дієвість соціального діалогу [1, 7].

Система соціального страхування країни – досить показовий критерій, за яким можна судити про рівень розвитку громадянського суспільства. Недарма створення ефективної системи соціального страхування належить до першочергових завдань України [2, 18].

Соціальне страхування спрямоване на відновлення працездатності активної частини населення країни та гарантію матеріального забезпечення громадян, які втратили працездатність у зв'язку з виходом на пенсію чи не мали її у працездатному віці, можна вважати, що соціальне страхування передбачає розв'язання окремих аспектів соціального захисту країни [3, 149].

В широкому розумінні мету соціального страхування можна визначити, як сприяння досягненню соціальної стабільності в суспільстві шляхом реалізації конституційного права громадян на гарантований достатній рівень соціального захисту. У дещо звуженому розумінні, в науковій думці зустрічаємо, що мета соціального страхування полягає у створенні необхідних умов для відтворення робочої сили [6, 37].

Запровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування можна вважати одним із головних елементів соціального реформування в Україні та одним із найбільш значних досягнень співпраці Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та соціальних партнерів [5, 4].

Тарас Антонечко директор департаменту політики державного соціального страхування Мінпраці зазначає: “Запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування – одне з головних

досягнень Міністерства праці та соціальної політики України з моменту його утворення. Характерними рисами системи соціального забезпечення перехідного періоду стали : зрівнялівка у пенсійному забезпеченні та низький його рівень, відсутність соціального захисту громадян. Які працюють у приватному секторі неповний робочий день(тиждень), незабезпечення регресивних вимог у зв'язку з трудовим каліцтвом та професійним захворюванням, руйнування системи охорони здоров'я, невизначеність в управлінні коштами Фонду соціального страхування, Пенсійного фонду, Державного фонду сприяння зайнятості населення.” [4, 2]

Наукові тлумачення поняття “соціальне страхування” відзначаються різноманітністю. Найбільш поширені його визначення такі. На думку А.Г.Загороднього, соціальне страхування являє собою гарантовану державою систему матеріального забезпечення громадян у разі тимчасової втрати працездатності, по старості, а також систему інших заходів, спрямованих на матеріальне, культурно-побутове та оздоровчо-профілактичне обслуговування. Витрати на соціальне страхування здійснюються за рахунок страхових внесків, що їх зобов'язані сплачувати всі підприємства, організації, установи за встановленими тарифами [6, 37].

Т.А. Федорова визначає соціальне страхування як систему відносин з розподілу та перерозподілу національного доходу, що полягають у формуванні за рахунок страхових внесків, які сплачуються роботодавцями та працюючими громадянами, а також державних дотацій спеціальних страхових фондів для утримання осіб, які не беруть участі в суспільній праці [7, 66].

Ш. Бланкарт у праці “Державні фінанси в умовах демократії” пропонує специфічний підхід до трактування соціального страхування, наголошуючи, що “соціальне страхування – це невід’ємна частина політики держави в соціальній сфері. Щодо цього соціальне страхування – одна з передумов забезпечення соціальної справедливості в суспільстві, створення і підтримки політичної стабільності” [9, 105].

Так, вітчизняний економіст Ю. Павленко в широкому розумінні визначає соціальне страхування як організаційно-фінансову систему, чия діяльність

спрямована на захист від соціальних ризиків втрати доходу або необхідності оплати певних послуг чи інших видатків, пов'язаних із втратою здоров'я, працездатності або настанням безробіття за рахунок спеціальних фондів, які формуються шляхом сплати внесків працюючими, роботодавцями та державою [10, 30].

Вільна енциклопедія трактує соціальне страхування як джерело матеріального забезпечення громадян у разі безробіття, захворювання, нещасного випадку, а також у старості, нерозривно зв'язане із трудовою діяльністю громадян у різних формах загальної організації праці [8].

Як бачимо, поняття “соціальне страхування” розглядається науковцями у дещо звуженому значенні і охоплює лише ті види страхування, які гарантовані державою і є обов'язковими. Здебільшого спостерігається ототожнення соціального страхування з обов'язковим, однак не можна вважати таке твердження повним та остаточним.

Однак слід зауважити, що наукові праці зарубіжних вчених не можуть бути адекватно реалізовані на вітчизняному підґрунті, оскільки базуються на засадах, які не повною мірою відповідають умовам національної економіки. Що стосується вітчизняних вчених, то, незважаючи на досить глибокі дослідження, ними приділено не достатньо уваги питанням фінансового забезпечення соціального страхування і медичного страхування, не зверталась увага на вплив соціального діалогу.

Виділення невирішеної частини загальної проблеми. Сучасний стан соціального страхування далекий від досконалості, якщо у сферах страхування: від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності; на випадок безробіття та у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням і похованням намітились позитивні тенденції щодо стабільності та адекватності виплат, то у сфері пенсійного забезпечення панує несправедливе призначення пенсій, що не відповідають заробіткам та трудовому стажу працівників, а медичне страхування й досі не запроваджене.

Ефективність системи соціального страхування країни є показовим критерієм, за яким можна судити про рівень розвитку громадянського

суспільства, тому її створення належить до першочергових завдань країни. А досягти цього можливо лише за тісної співпраці соціальних партнерів, адже саме від того наскільки порозуміються між собою держава роботодавці та профспілки залежить рівень соціальної захищеності працівників, їх добробут та впевненість у майбутньому.

Формулювання цілей статті. Об'єктом дослідження є сучасні процеси функціонування системи соціального страхування в умовах становлення соціального діалогу.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні положення, що регулюють соціальне страхування.

Метою дослідження є створення теоретично і методологічно обґрунтованих підходів та методичних рекомендацій щодо перспектив розвитку соціального страхування на Україні.

Виклад основного матеріалу. Система соціального страхування, яка існує в Україні, зіграла позитивну роль у підвищенні рівня соціального захисту громадян у разі повної, часткової та тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також старості.

Необхідно відзначити її поступальний розвиток незважаючи на порівняно короткий час запровадження.

Своєчасно та в повному обсязі забезпечуються соціальні виплати потерпілим на виробництві, мінімальна допомога безробітним, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога на поховання, адекватні втраченому заробітку.

Ліквідовано заборгованість з цих виплат за минулі роки. Мінімальні страхові виплати поступово наближуються до розміру прожиткового мінімуму.

Однак соціальне страхування потребує подальшого розвитку і удосконалення в частині забезпечення прозорості та публічності діяльності фондів; забезпечення уніфікації бази нарахувань страхових внесків; забезпечення єдиної процедури їх сплати, обліку і системи контролю за фінансовими потоками, запровадження медичного страхування.

Наразі актуальним є питання, надання можливості застрахованим особам у будь-який час отримувати інформацію, які страхові внески та в які

фонди робить за них роботодавець, а також використання даних про внески із персоніфікованого обліку при призначенні матеріального забезпечення.

Нині відповідно до законодавства функції збору страхових внесків, взяття на облік страхувальників, облік надходжень страхових внесків, прийом звітності, контроль за повнотою та своєчасністю сплати страхових внесків здійснюються автономно чотирма фондами: Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Пенсійним фондом. Кожний з чотирьох фондів автономно веде реєстри страхувальників, реєстри застрахованих осіб впроваджено лише Пенсійним фондом.

Сьогодні страхові внески встановлено окремо на чотири види соціального страхування, сплачуються окремими платіжними дорученнями та не персоніфіковані за трьома видами страхування (крім пенсійного страхування), різними є бази для нарахування страхових внесків до Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування.

З метою удосконалення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування доцільним є запровадження в Україні єдиного соціального внеску, зосередження функцій, пов'язаних з формуванням страхових коштів (збору, обліку, контролю за повнотою і своєчасністю сплати єдиного соціального внеску) та веденням єдиної для усіх фондів інформаційної бази, в одному уповноваженому органі, що має забезпечити прозорість фінансових потоків, підвищити платіжну та звітну дисципліну платників страхових внесків, збільшення надходжень до фондів та цільове використання страхових коштів.

Головною складовою змін у системі соціального страхування має стати започаткування загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування. Це дозволить завершити формування цілісної системи державного соціального страхування.

В даному напрямку доцільне створення Фонду загальнообов'язкового державного медичного страхування на базі Фонду соціального страхування з

тимчасової втрати працездатності та запровадження збору внесків до цього Фонду у складі єдиного соціального внеску, що дозволить оптимізувати видатки на адміністрування системи соціального страхування, забезпечити гарантований обсяг безоплатної медичної допомоги для застрахованих осіб, підвищити якість надання медичних послуг.

Тобто, замість п'яти видів соціального страхування, пропонується функціонування чотирьох видів страхування. У зв'язку з цим передбачено створення Фонду медичного страхування України на базі Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, який пропонується ліквідувати.

Таблиця 1

Стан та напрямки розвитку соціального страхування

Види соціального страхування	Стан	Напрями розвитку сфер соціального страхування в залежності від інтересів соціальних партнерів		
		Інтереси держави	Інтереси роботодавців	Інтереси профспілок (працівників)
Страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності	Функціонує	Збільшення вимог до охорони праці, атестації робочих місць	Профілактичні заходи (навчання персоналу, роз'яснення), перехід на нові безпечніші технології виробництва, використання екологічно чистої сировини та енергоносіїв	Покращення умов праці, зменшення термінів перебування зміни на небезпечному виробництві, збільшення відшкодувань в разі страхового випадку
Страхування на випадок безробіття	Функціонує	Створення нових робочих місць, працевлаштування соціально незахищених верств населення, забезпечення засобами існування тимчасово непрацездатних	Оперативність підбору персоналу, підвищення його кваліфікації	Збільшення термінів та розмірів виплати по безробіттю, швидкий пошук нових вакансій, якісна перекваліфікація.
Страхування у зв'язку з тимчасовою	Функціонує	Покращення демографічної ситуації	Збільшення продуктивності праці	Своєчасне відшкодування лікарняного

втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням і похованням				листа
Пенсійне страхування	Реформування	Збільшення межі пенсійного віку, впровадження трирівневої системи страхування	Зменшення навантаження на фонд оплати праці	Відповідність пенсії розміру заробітної плати працівника
Медичне страхування	Обговорення можливих варіантів запровадження	Покращення здоров'я нації, розвиток медичної інфраструктури та науки	Покращення ефективності використання робочого часу	Своєчасне та професійне медичне обслуговування

Така пропозиція ґрунтується на тому, що створення окремої структури об'єктивно призведе до значного збільшення витрат на організаційні моменти та дублювання ряду функцій страхування здоров'я, які покладено зараз на Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, зокрема з відновлення здоров'я застрахованих осіб і членів їхніх сімей, дітей, у тому числі профілактичного плану. Крім того, потреба в медичному обслуговуванні та наданні допомоги у зв'язку з непрацездатністю для працюючих осіб в більшості випадків виникає при настанні одного й того ж страхового випадку.

Запровадження медичного страхування доцільно здійснити з 1 січня 2009 року одночасно із запровадженням накопичувальної пенсійної системи. При запровадженні останньої має відбутися перерозподіл страхових внесків між роботодавцями та застрахованими особами, оскільки до накопичувальної пенсійної системи страхові внески сплачуватимуть лише застраховані особи. Страхові внески роботодавців, які вивільнятимуться при запровадженні накопичувальної пенсійної системи, раціонально спрямувати на медичне страхування.

Щодо інтересів соціальних партнерів в сфері соціального страхування то вони різні в кожній з сторін, але всі зацікавлені в його розвитку, бо кожен матиме свій зиск [Див. табл.1].

Висновки. З метою розвитку системи соціального страхування в Україні необхідно здійснити наступні заходи:

- консолідувати в окремому підрозділі Пенсійного фонду подібних для усіх фондів функцій, а саме: збору страхових внесків, обліку (що включає взяття на облік страхувальників, облік надходжень страхових внесків, прийом звітності), контролю за повнотою та своєчасністю сплати цього внеску, а також стягнення заборгованості зі сплати єдиного соціального внеску;

- запровадити єдину базу для нарахування внесків, введення однакового звітного періоду, єдиної форми звітності;

- запровадити в Україні сплату єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, який сплачуватиметься одним платіжним дорученням.

- забезпечити додаткові надходження страхових коштів за рахунок розширення бази сплати страхових внесків, виведення заробітної плати з тіньового сектору за рахунок кращого контролю;

- більш раціонально використовувати кошти соціального страхування за рахунок уникнення дублювання страховими фондами функцій, пов'язаних із формуванням страхових коштів, що спрямовуються на утримання адміністративного апарату, відповідального за збір, облік та контроль за сплатою страхових внесків, в тому числі відмовитися від взаєморозрахунків між фондами соціального страхування;

- забезпечити повну прозорість фінансових потоків для суб'єктів системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- надати можливість застрахованим особам у будь-який час отримувати інформацію про те, які страхові внески та в які фонди робить за них роботодавець; .

- більшою мірою переорієнтувати функції та структури фондів соціального страхування на роботу із населенням.

Література

1 Михайлюта О.О. **Соціальне страхування: перспективи розвитку** // Соціальне страхування. – 2007. - № 5. – с. 7-7.

2 Дідьє Ф. **Захистити людину праці** // Уряд і громадськість. – 2005. -№ 140. – с. 18-18.

3 Кичко І.І. **Страхування як елемент фінансового механізму соціального**

захисту// Фінанси України. – 2005. – № 4. – с. 148– 153.

4 Антоненко Т. **Проголошення незалежності України і сфера соціального захисту населення** // Соціальне страхування. – 2007. - № 4. – с. 2-4.

5 Антоненко Т. **Реформування загальнообов’язкового державного соціального страхування . Стан та перспективи** // Соціальне страхування. – 2007. - № 1. – с. 4-7.

6 Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. **Фінансовий словник**. – К.: Знання, 2000. – 588 с.

7 Фёдорова Т.А **Страхование в условиях рыночной экономики: принципы и практика**. Уч. пособие. – СПб.: издат. СпбЭФ, 1995. – 322 с.

8 “Соціальне страхування” http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_страхування .

9 Бланкарт Ш. **Державні фінанси в умовах демократії**. – К.: Либідь, 2000. – 653 с.

10 Павленко Ю. **Світовий досвід функціонування систем соціального страхування. Уроки для України** // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 6. – С. 30– 36.